

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXII

Yayın Komisyonu:

Prof. Dr. Necati ÖNER (*Dekan*)
Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDIN
Prof. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU
Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT
Doç. Dr. Gültekin ORANSAY
Doç. Dr. Esat COŞAN

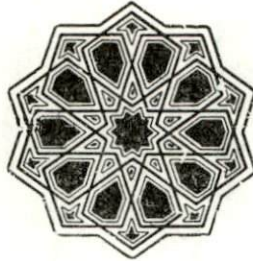
Makalelerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXII

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
YARATIMDA YILDA BİR ÇIKARILIR

ÇİFT / XVII

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ-ANKARA.1978

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Prof. Dr. Şakir BERKİ, <i>İslâm Hukuku Miras Sistemi ile Medeni Kanunun Miras Sistemi Arasındaki Farklar</i>	1
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Tefsir'de Atâ b. Ebî Rabâh ve İbn Abbâs'dan rivayet ettiği Garibü'l-Kur'anı</i>	17
Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY, <i>Eski Çağlardan bu yana zaman ölçümü ve takvim</i>	105
Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU, <i>Zamanımızda Ege Alevileri</i>	139
Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU, <i>İslâm'da Terbiyenin Önemi</i> ..	151
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>Beynimizin Ruhsal Mu'cizeleri</i>	157
J. Heywood THOMAS, <i>Paul Tillich</i> , Çeviren : Doç. Dr. Mehmet DAĞ	201
Doç. Dr. Ethem Ruhi FIĞLALI, <i>Hariciliğin Doğuşu ve Fırkalara Ayrılışı</i>	245
Doç. Dr. Gültekin ORANSAY, <i>Türkiye'de Defter ve Dergi Biçiminde Fasl Yayınları</i>	277
Edward D. VOGT, <i>Din Sosyolojisi Araştırmalarında Objektiflik</i> , Çeviren: Dr. M. Rami AYAS	297
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Gazâlî'nin "Kubb" Nazariyesinde "Allahın Sıfatlarının" Anlam ve Önemi</i>	307
Antoine VERGOTE, <i>Çocukta Din</i> , Çeviren : Erdoğan FIRAT .	315
Dr. Abdülkadir ŞENER, <i>İslâm Hukukunda Hac</i>	331
İhsan TURGUT, <i>Platon'da Bilgi Türleri</i>	349
Dr. Günay TÜMER, <i>Bîrânî'nin Türkoloji ile İlgili Olarak Verdiği Bilgiler</i>	361
Dr. Ahmet UĞUR, <i>Selim - Nâmeler</i>	367

KİTAP TANITMA VE TENKİTLER

Doç. Dr. Gültekin ORANSAY, <i>Mevlevî Ayinleri</i>	381
Dr. Mustafa FAYDA, <i>Kitabu'l - Marife ve 't-Tarih</i>	383
Dr. Mustafa FAYDA, <i>el-Ahbaru'l - Muvaffakiyyat</i>	385
Dr. Mustafa FAYDA, <i>Fıkhü'l - Mulûk ve Miftahu'r - Ritâc el - Mur - sad alâ - Hızaneti Kitâbi'l - Harac</i>	389
Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>Kur'anda Tababet</i>	393
Dr. Günay TÜMER, <i>Bir Türkçe Kasas-ı Enbiyâ</i>	397

PLATON'DA BİLGİ TÜRLERİ

İhsan TURGUT

Platon'da "Bilgi Türleri" gibi bir konuyu derinliğine incelemek bu denemenin işi değildir. Bu deneme bazı önemli noktalara değinmekle yetinecektir. Eidos, İdea, Aisthesis, Doxa, Logos Episteme, Gnosis gibi ana terimler Platon'un bilgi theorisinde açık bir biçimde belirlenmemiştir. Biz bunların da ayrıntılı bir tartışmasına girmeyeceğiz. Bu terimler çeşitli dialoglarda çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Orta devir dialoglarında bu durum daha çok göze batmaktadır. Hatta aynı dialogda bazen aynı terimin çeşitli anlamlarıyla karşılaşmaktadır. Son dialoglardan Theaetetus'da Logos sözü üzerinde düzenli olarak durulmuştur. Fakat daha erken yazdığı dialoglardaki anlamını vermemiştir. Bu böyle olunca Platon'un bilgi theorisi tam bir açıklığa kavuşmamıştır. Episteme (connaître) çoğu kez gnosis (savoire) ile karışmış, sonunda iş yine felsefecilere bırakılmıştır. Bu dil karışıklığına rağmen Platon hala uğraştığımız felsefe sorunlarının çoğuna el atmış, felsefe tarihinde büyük filozoflardan biri olmaya hak kazanmıştır. Kant ve Wittgenstein gibi onun da bütün uğraşısı felsefe olmuştur.

Platon'da bilgi türlerine, bilgi (episteme) ve doğru sanı (aletes doxa, true belief) ayrımı ile başlayacağız. Platon'un bu ayrımı yaptığı ilk dialog Menon'dur.

Doğru sanı (true belief) bir bilgi türü olmamakla beraber bilgiye en yakın olanıdır.¹ Menon'da (80a-86) Sokrates genç bir köleden, yardım etmeden, bir geometrik problemin çözümünü yaptırabileceğini ileri sürmektedir. Problem geometrik olduğu için duyulara ihtiyaç gerekmemektedir. Bundan dolayı Sokrates iddia ediyor ki köle, daha önce kendisinde varolan bir bilgiyi oluşturacaktır. Bunun için de "hatırlama"

¹ Doğru sanının (True Belief) bir bilgi türü olup olmadığı tartışma konusudur. Bana öyle geliyor ki fenomen bilgisi hariç, bizim dış dünya bilgimiz doğru sanıdır. Şu halde doğru sanı dış dünyaya özgü bir bilgi türü olabilir. Fakat bu bir tartışma konusudur.

(Recollection, anamnesis) denilen bir yöntem kullanmaktadır. Sokrates'e göre bu yöntem şairlerce ve din hatiplerince iyi bilinmektedir. Bu yöntem, dialogdan anlaşıldığına göre, düzenli bir biçimde soru sorup, unutulmuş bilgiyi hatırlatmaktan ibarettir. Sokrates bunun için okumamış genç bir köleyi seçiyor ve belki bunun için de bir geometri problemini örnek veriyor. Köle gerçekten cahil midir? Sözü geçen problemle ilgili hiç bir şey bilmiyor mu? Neden bir geometrik problem?.. Bu sorular ayrıca tartışma konusudur. Şu varki köle ve geometrik problem dialogdaki amaç için zekice seçilmiş birer örnektir. Sokrates, ayrıca bu "hatırlama" yönteminin yalnız geometri ve matematik için değil, bütün bilim dalları için geçerli olduğunu ileri sürmektedir.

Sokrates, yerinde sorulan ve doğru olarak sorulan sorulara verilen doğru cevapların bilgi (episteme) olamayacağını, bunun ancak doğru sanı (True Belief) olunabileceğini ileri sürmektedir. Yani köleden aldığı doğru cevaplar ancak doğru sanılardır. Doğru sanının bilgi olabilmesi için temellendirilmesi, verilen cevapların neden doğru olduğu, yani logos (burada reason veya account)un verilmesi ve kolayca unutulmaması gerekmektedir. Şu halde bilgi logos'la beraber gelmektedir, logossuz bilgi olmuyor. Logos, Menon'da ve Phaidon'da olduğu gibi bilgi (episteme) için gerekli ve yeterli (sufficient and necessary) bir koşul oluyor.

Menon'da (97a, sonrası) Platon, doğru sanı bazen pratikte bilgi kadar yararlı olduğunu söylemektedir. Bunun için Larissa² yolunu örnek olarak vermektedir. Buna göre iki durum vardır. Bunlardan biri Larissa'ya bizzat giden ve gören adamın durumu, diğeri ise Larissa'ya gitmemiş, dolayısıyla Larissa yolunu ve Larissa'yı görmemiş adamın durumu. Bu ikinci adam Larissa yoluna ve Larissa'ya özgü yardımcı bilgiyi (information) almıştır. Bu ikinci adamın bilgisi doğru sanıdır. Ama bu doğru sanı ile bu adam Larissa'ya varabilirse, pratik yarar bakımından bilgi kadar yararlı olur. Fakat Menon'un ileri sürdüğü ve Sokrat'ın kabullediği gibi doğru sanı bilgi kadar temellendirilmemiştir, yani Logos'tan yoksundur. Buna benzer bir örnek de son dialoglardan Theaetetus'ta (201 a-c) Platon, bir mahkemede jürisinin verdiği karar, bilgiye değil sanıya dayanmaktadır, diyor. Bilgiye sahip olanlar ancak doğru-dan doğruya olayı gören tanıklardır. Yargıçların verdiği karar tanık-

2 Larissa, Yunanistan'da bir kenttir.

ların ifadelerine dayandığı için ikinci elden bir bilgi oluyor. İkinci elden bir bilgi ise doğru sanı olabiliyor. Yargıçlar belki doğruya yakın bir karar verebilirler, fakat episteme'ye dayanan bir karar veremezler. Çünkü olayın oluşu sırasında orada değillerdi. İster Menon'daki Larissa örneğinde, ister Theaetetus'deki jüri veya tanık (Jury, eye-Witness) örneğinde, Platon "fenomen" bilgisinden söz ediyor ve episteme sözünü bunun için kullanıyor. Bu tür bilgi nesnelere bilgisinden farklı oluyor. Robinson (Essays in Greek Philosophy, S. 5) Theaetetus'daki bu örneği çok ilginç buluyor, fenomen bilgi türü için iyi bir örnek sayılabileceğini söylüyor. Aslında Platon, fenomen ve matematiksel -buna geometri de girer- bilgilerde oldukça açık ve seçiktir. Ama nesnelere bilgisinde, özellikle son dialoglarda bir çıkmaz içindedir. Bunun en güzel örnekleri Theaetetus'un son bölümü ile Parmenides'in (Platon'un bir dialogu) ilk bölümüdür. Parmenides'in ilk bölümünde üçüncü adam (the third man argument) ile sonu gelmiyen bir felsefe tartışmasına girmiştir (infinite regress).

Kuşkusuz, yukarıda verdiğimiz "jüri" örneği, eleştirilmeye uygundur. Şöyle ki yargıçların verdiği kararlarda bilgi olma durumu olabildiği halde tanıkların durumunda olmayabilir. Fakat örneğin verilmesi niyeti başkadır. Örnek, doğrudan doğruya deneyle (direct experience), ikinci el bilginin ayırımını yapmak için verilmiştir. Bu yüzden iyi bir örnektir ve amacına varmıştır. Bilgi doğrudan doğruya deneyden, doğru sanı ise ikinci el bilgiden doğar ve bir ikna (persuasion) sonucuna dayanabilir, fakat bilgide ikna olamaz.

Günümüzde bazı mantıkî pozitivistler bilgi teorilerini Platon'un bu tür bilgi temellendirmelerine dayandırmaktadırlar. Örneğin, halen İngiltere'nin en kuvvetli atomcu ve dilci filozoflarından olan Ayer "the problem of knowledge" de bu tür bir temellendirme yapmaktadır.³

Ayer bilgi için şu üç koşulu ileri sürüyor:

1. (P) nin, yani bir önermenin veya yargının doğru olması (P must be true).

2. (x) yani yargıda bulunan (P) den emin olması gerekmektedir (x is sure of that p).

3. (x), (P) doğrudur derken, buna hakkı ve elinde yeteri kadar delil olmalıdır.

3 Ayer, "The Problem of knowledge, I". ci Bl. New York ve Londra, 1956.

Platon'un kastettiği logos' bu üçüncü koşulu karşılamaktadır. Yani "x" in "P" nin doğruluğu için gerekli hakkı kendisinden bulmasıdır. Hamlyn⁴ Platon'un ve Ayer'in bilgiyi bu biçiminde değerlendirmeyi yetersiz hatta hatalı buluyor, Logos'un birçok durumlarda bilgi için gerekli bir neden olmadığını ileri sürüyor. Ben burada bunun tartışmasına girmeden diyaloğumuza döneceğim.

Menon'da bilgi türü bakımından çok önemli bir nokta görülmektedir. Bilgi ve sanı (knowledge-belief) burada aklın ayrı durumlarıdır (states of mind), fakat bunları karşılayan nesnelere aynı tür nesnelere. Örneğin daha önce sözünü ettiğimiz geometri problemi hem bilgiyi hem de sanı nesnesi için kullanılmıştı. Halbuki Cumhuriyet'te (Republic, Conford'un İngilizce çevresi 477-480) bilginin nesnelere sanı'nın nesnelere ayırılır. Bilginin nesnelere ancak filozofun bilebileceği formlar veya ideler, sanı'nın nesnelere ise dış dünyamızdaki nesnelere. Filozofun dünyası ile filozof olmıyanın dünyası (Common man, lay man) birbirinden ayrılmıştır. Birinin dünyası gerçek, değişmeyen ideler dünyası, ötekinin ise durmadan değişen bir rüya ve gölgeler dünyasıdır. Aklın ve onu karşılayan nesnelere durumları çizgi ve mağara istiareisinde daha güzel belirlenmiştir (The Divided Line, the Simile of Cave 509 a-514). Burada aklın bilgi ve sanı olarak durumu değiştiği gibi, bunu karşılayan nesnelere de değişmektedir. Çizgi ve mağara istiareisi ayrı ayrı verilmiş örnekler olmakla beraber biz ikisini aynı grafikte görebiliriz.

Nesneler (Objects)		Aklın durumları (states of mind)
İyi (good)	—	
İyiye dayanan ideler		D İntelligence (noesis)
Intelligible world		Bilgi (episteme)
	—	
Matematiksel nesnelere		C Düşünce (Thinking) dianoia
	—	
Görülebilir nesnelere	B	Belief (Pistis)
	—	
World of Appearances	A	Imaginın or conjecture (Eikasıa)

A. Çizginin bu bölümü tanmanın en düşük seviyesidir ki buna Eikasıa denir. Bu da dilimizde "tasavvur etme" veya "farz etme"

4 Hamlyn, "The Theory of knowledge," 5. Bl. Macmillian 1970.

anlamına gelebilir. Akıl burada hiçbir bilgiye sahip değildir. Burada görüntüler, günlük ahlakî değerler, gerçek bilgi ve değerler olarak bilinir. Bu durum mağarada bağlı olan tutukluların yalnız duvardaki gölgeleri görmeleri gibidir.

B. Bu bölümde aklın sanı (doxa, pistis) durumunu görmekteyiz. Bunun nesnelere, dokunabilen ve görülebilenlerdir. Sanı sahibi olan bir kişi bunları gerçek sanır. Bu durum mağarada bağlı olan tutukluların kurtulma çabalarını gösterme durumu gibidir. Burada artık çevremizdeki nesnelere görme durumundayız. Fakat bu nesnelere gerçek nesne sayarız.

C. Akli durum burada düşünme (thinking, dianoia) dir, nesnelere ise matematiksel nesnelere. Burada akıl düşünce ile görülebilen aklı olan gerçeğe (from the visible thing to the intelligible reality) geçmek üzeredir. Nitekim matematiğin bu iki yönü vardır. Şekil ve sayılar görülebilen imajlar ve fakat düşünülen ve düşünceye var olan nesnelere. Nitekim Menon'da köleye sorulan geometri şekli, Platon önce şekil veya imaj olarak tarlaya çizdi, sonra onu düşünceye var olan bir nesne durumuna getirdi. Matematik nesnelere, duyu nesnelere ile ideler arasında bir yerde oldukları için onlar imajlar olarak duyulur, ideler olarak da düşünülür. Platon'un matematiğe özgü bu görüşü günümüzde de geçerlidir. Kant ve Russel'in görüşleri bundan pek farklı değildir.

D. Bu aklın en yüksek durumudur. Burada artık hiç bir imaj ve görülebilen nesne yoktur. Yöntem dialektiktir. Aklın durumu intelligence veya akli sezgi (noesis), bunu karşılayan bilgi ise epistemedir.

Burada "iyi" güneşe benzetilmiştir. Güneş hayatın kaynağıdır, her şeye ışık ve aydınlık verir. İyi de öyledir. Her akli olan şeyin başında "iyi" gelir. İdelerin de kaynağı odur. En son ve mutlak prensip "iyi" dir. Dünyamızda güneş nasıl ışığıyla her şeyin görülmesine neden oluyorsa, akli dünyada (intelligible world) da "iyi" idesi gerçeğin nedendir. İdelerin bilgisini verir, fakat kendisi (iyi idesi) ne gerçektir (veya gerçeğin kendisi) ne de bilgidir. Güneş gibi, ne ışıktır, ne gören göz (sight) ne de yaşamadır. Ama ışık saçarak her şeye yaşam verendir. "iyi" ile güneş arasındaki ilişkiyi şöyle bir benzetme ile daha iyi gösterebiliriz.

Görülebilien evren (visible world) = Akli evren (intelligible world
The World of Forms)

Güneş	İyi idesi (Form of the Good)
Işık	Gerçek (truth),
Fiziksel nesnelere (Object of Sight)	Bilgi nesnelere (İdeler)
Görüş (Sight)	Bilgi (Episteme),

Çizgi ve Mağara istiaresi elbette böyle ortaya konulamaz. Platon'un felsefesi içinde ve genel felsefe açısından bu iki "benzetme" için söylenecekler çoktur. Bu konuda literatür oldukça zengindir. Örneğin Ferguson⁵ çizgi ile mağara arasında herhangi bir ilişki veya paralellik görmememektedir. Ama bütün bunlar tartışma konusudur.

Şimdi Phaidon'daki duruma hafifçe dokunduktan sonra bilgi teorisi bakımından çok önemli olan Theaitetes'a geçeceğiz.

Phaidon'ya göre (73 b-c) biz episteme'yi duyularla elde edemeyiz. Nesnelere bize oldukları gibi görünmüyorlar. Örneğin, eşit görünen iki çubuk alırsak, bu bazı kişilere eşit görülür bazılarına göre eşit değildir. Eşit veya eşitlik kavramı (equal itself) nın bağımsız olarak bir varlığı vardır. Bu kişilere ve nesnelere göre değişmeyen objektif bir eşittirlik. Bu ide veya kavram olarak herkeste vardır ve biz bunu dış deneyden alamayız. Eşitlik kavramına veya idesine varan kişi (bunlar hakkında epistemesi olan kişi) dış dünyaya baktığı zaman nelerin eşit olup olmadığını anlar. Cumhuriyet'e (Republic) göre bunun için filozof olmak gerekiyor. Filozof olmak demek, idelerin bilgisine ulaşmak, bunun için de "Dialektiği" iyi kullanabilmek demektir.

Cumhuriyet'te küçük, fakat bizim için çok ilginç bir pasaj daha vardır. 253 c, VII.ci kitapdaki bu pasaj yukardaki Phaidon'nun pasajına çok yakındır. Buna göre elimize baktığımızda, üçüncü parmak, duyuların bize verdiği kadarı ile, yandaki parmaklarla karşılaştırıldığı durumda, hem uzun hem kısa olabilir. Bu biçimde alınan bilgi ters (paradoxical) olabiliyor, yani hem uzun hem de kısa olabiliyor.

Platon duyulardaki bu tersliği gidermek için uzunluk, kısalık ve eşitlik idelerini görmemizi ve bunlarda bir terslik olmadığını ileri sü-

5 Ferguson, Plato's Simile of Light. The Classical quarterly, 1921, 22, 34 (ÜÇ Bl.)

rüyor. Şu halde Phaidon'da ve Republik'te ancak idelerin epistemesi vardır. Nesnelere epistemeleri yoktur. Onların ancak sanı veya doğru sanısı vardır. Yalnız daha önce sözünü ettiğimiz Menon'daki Larissa örneği ile Theaetatus'deki Juri veya tanık örneği buna istisna teşkil ediyor. Bu iki örnekte nesnelere ve fenomenlerin de epistemeleri oluyor. Hatta bazan Theaetatus'un son bölümünde nesnelere bilgisi için doğru sanı veya episteme'yi kullanmıyor, bunların yerine gnosis'ı kullanıyor. Aslında sözünü ettiğim bu dialoga şimdi dönmek istiyorum.

Theaetatus'de Platon düzenli bir biçimde bilgi sorununa ve bunun duyu veya algı, sanı ve logosla olan ilgisini tartışmaktadır. Dialoga ismini veren Theaetatus'un kendisi "Bilgi nedir?" sorusuna verdiği cevapla konuya giriyor. "bilgi algıdır". Sokrates, "Protagoras'da bir bakıma "insan herşeyin ölçüsüdür" söylerken bilgi bir çeşit algıdır, diyordu". Eğer bir şey varsa bana görünen veya algıladığım biçimi ile vardır. Rüzgâr bana soğuk geliyorsa, onu öyle biliyorum demektir. Rüzgârın kendisi ne doğuktur ne sıcaktır, herkese görüldüğü gibidir.

Sokrates daha da ileri giderek, amacına ulaşmak için Protagoras'ın relativizmini, Heraklitos'un akış veya hareket teorisi ile birleştiriyor, (The Theory of flux). Bu iki teori birleşir mi birleşmez mi, ayrı bir tartışma konusudur. Bu ikinci teori ile Sokrates, ki bu Platon'dur. nesnelere yalnız hize göre algılanmaları relativ değil, aynı zamanda kendileri bir akış ve hareket içindedir. Böylece sürekli bir akış içinde olan nesnelere (biz de dahil) bilgisi olamaz ve böylece algı bilgi olamaz. Bilgi için değişmezlik ve mutlaklık gereklidir, belirleyemediğimiz şeyleri de bilemeyiz. Böylece Platon Theaetatus'un I nci bölümünde (151-187 a) Protagoras ile Heraklitos'un tartışmasını yaparak bugün bile kabullenebileceğimiz bir algı teorisi (theory of perception) örneğini ortaya atıyor. Ve aslında Platon bu teoriyi duyu nesnelere için geçerli olduğunu, fakat bizi Epistemeye götüremeyeceğini söylüyor. Öyle ise bizi bilgiye ne götürebilir? Durmadan değişen ve herkese göre ayrı ayrı algılanan nesnelere nasıl belirleyebiliriz? Platon bu soruya şimdiye kadar görülmedik biçimde cevap veriyor. Menon'da, Phaidon'da, Republik'te, Cratelos'ta cevap idelerdi. Değişmiyen, Ünlü ideler, artık Theaetatus'de görülüyor. Burada tersine Kant'ın, tam olmasa bile, genel kavramlarına benzeyen bir buluşla ortaya çıkıyor. Bunu Hamlyn⁶ Platon düşüncesinde çok ilginç, hatta devrimci görmektedir.

6 Hamlyn, "The communion of Forms and the development of Plato's logic, Ph. quart. 1955. Hamlyn, "Sensation and perception" Platon bölümü.

Bu Platon'un "Ta Koiva" (Ta Koina) dediği "ortak kavramlar" görüşüdür.

Theaetetüs'ün 184-185 nci bölümünde sözünü ettiğini Ta Koiva deneyden kazanılan ortak kavramlardır. Örneğin: varlık, aynılık, farklılık, durgunluk, iyi, kötü, tek, çift gibi kavramlar bunlardandır. Platon bunların tam bir listesini vermiyor. Biz bu sözü edilen kavramları geçmiş, şimdiki ve gelecekteki ilişkileriyle karşılaştırarak öğreniyoruz. Çocukluktan beri, eğitim ve yaşam biçiminin bizde böyle kavramlar doğurduğu doğrudur. Veya Hume'daki gibi izlenimlerden (impressions) oluşmuş idelerdir bunlar.

Cornford gibi geleneksel görüşü yansıtanlar, bu Ta Koiva'nın idealler olduğunu, fakat Platon'un nedense bunların sözünü etmediğini söylüyor. Ama J. Burnet'in de belirttiği gibi, Platon bunlara burada ve başka yerde idea demiyor ve Platon'un genel olarak bir idea'dan kastettiğini burada Ta Koiva'dan aynı şeyi kastetmiyor.⁷

Aslında Platon'un bu bölümde Ta koiva'dan söz etmesi, "Bilgi algıdır" tezini çürütmek içindir. Duyular bize ancak izlenimler verirler, onların yargı olabilmesi, doğruluklarından veya yanlışlıklarından söz etmek için zihinde var olan Ta Koiva (Ta Koina) ile birleşmesi gerekmektedir. Yoksa onların belirlenemeyeceğini ileri sürüyor. Duyu verilerinin bilgi olabilmesi için zihinde kavram olarak yer alan varlık kavramı ile birleşmesi gerekmektedir. Bu varlık kavramı (existence or being) ne Protagoras'ın sandığı gibi herkeste relativ, ne de Heraklitos'de olduğu gibi sürekli bir değişme içindedir. Kuşkusuz, Platon bu yeni görüşü ile Protagoras ve onun gibi düşüncünlere son eleştirmesini yapıyor ve algının bilgi olmayacağını ispat ediyor. Ama burada algının, bilginin elde edilmesinde önemli olduğunu da belirtiyor. Bir bakıma algının bilgi için değerlendirmesini yaparak, onu ilk adım olarak kabul ediyor. Bunu Menon'da ve burada Theaetetüs'da açık biçimde görüyoruz.

Theaetetüs'ün 2 nci bölümünde (187 e - 188 c) Platon yanlış sanının (false belief) olasılıklarını araştırıyor. Sonunda yanlış sanı yoktur sonucuna varıyor. Cornford, Taylor gibi geleneksel filozoflar, bunun dialogun doğrultusunda doğru olduğunu kabul ederler. Platon Theaetetüs'da duyuşal nesnelere uğraşılıyor, akılsal evrenle uğraşmıyor, yani

7 J. Burnet, "Greek Philosophy", s. 241. Papermac ed.

ideleri tartışmaya sokmuyor, böyle olunca algısal evrende yanlış sanı olmaz. Fakat bu görüşe Runciman, Gulley, Robinson, Ryle ve Hamlyn gibi filozoflar katılmıyor⁸. Bunlara göre Platon yanlış sanılanların olabileceğini kabul ediyor, fakat Theaetetus'da sorunu başka yönden ele alıyor. Aslında bu bölüm pek bizi ilgilendirmiyor.

Bilgi türü ve bununla ilgili olarak logosun eleştirilmesi üçüncü bölümü oluşturur (201 c-202 c). Günümüzde tartışılması en çok yapılan bölüm de budur. Platon burada başkalarından duyduğu bir düşünce nakl ediyor. Bu düşünce theorisini Ryle, Oxford Üniversitesi'nde verdiği, fakat yayınlamadığı bir konferansında, Platon'un burada fikir değiştirdiğini, ideler dünyasını terkettiğini, dille ilgili yeni bir atomlar theorisine girdiğini söylüyor⁹. Diğer yandan Wittgenstein "Philosophical Investigations"inde kendisinin ve Russell'ın sözünü ettiği atomların, Platon'un düşündeki basit elementler olduğunu söyleyerek bütün teoriyi nakleder.

Platon bu theorisinde elementlerden ve komplekslerden söz ediyor. Elementler, harfler (letters), kompleksler (syllable) oluyor. Harf bilinmez, çünkü logos'u yoktur. Hece bilinir, çünkü logusu vardır. Fakat hecede bilinmez, Platon diyor; çünkü harfler bilinmezse, onlardan oluşan heceler de bilinmez. Bilinmiyen şeylerden oluşan şey de bilinmez. Yani elementler bilinmezse onlardan oluşan kompleksler de bilinmez. Yalnız Platon'un ne tür element ve komplekslerden söz ettiğini bilmiyoruz. Fiziksel elementler olduğu belli değil. Kendisi "Theaetetus" ismini oluşturan harflerden ve hecelerden örnek veriyor. Elementlerin hece, hecelerin söz ve sözlerin önermeleri oluşturduğunu ve buradan bir sözün, bir önermenin elementi (atom) olduğunu açıkça belirtmiyor. Öte yandan harflerin hecelerde, hecelerin sözlerde, sözlerin önermelerde hangi kurala göre sıralandıklarından hiç söz etmiyor. Wittgenstein, kendisinin ve Russell'ın atomlarını Platon'un elementlerine benzetmekle hata ediyor. Çünkü Wittgenstein ve Russell'ın atomları mantıksal atomlardır. Statüleri tamamen mantıksaldır. Platon'da bu mantıksal yapıyı göremediğimiz gibi, elementlerin ve komplekslerin neyi gösterdiklerini de bilemiyoruz. Bildiğimiz şey, Platon Logos'un bazı anlam-

⁸ Gulley, Plato's theory of knowledge. II. ci bölüm.

⁹ Runciman, Plato's Later Epistemology, Son Bölüm, Ryle, Plato's Parmenides, mind 1939, Robinson Hamlyn aynı eser ve makale.

larını, elementleri ve kompleksleri ilgilendirdiği kadarıyla bize vermek istiyor.

Logos'un ilk anlamı önemsizdir. Bu sadece akılda olan bir düşüncedir. Sözle ifade edilmediği için bir anlamı yoktur. Logos'un 2 nci anlamı yoktur. Logos'un 2 nci anlamı bir şeyi oluşturan parçaları açıklamadır. Örneğin; bir arabayı oluşturan bütün parçalarının bir listesini yapmak, bunların bilgisi ile arabanın bilgisine kavuşmak. Daha açık bir örnek alalım; insanın tanımı. buna göre, bacaklar, gövde ve bir baş olacaktır. İnsanı oluşturan bu kısımları bilirsek, insanı da bilmiş olacağız. Fakat Platon bu biçimde ulaşılan bilginin doğru sanıyı geçmediğini, çünkü parçaların tam bilgisine sahip olamadığımız için bütünü de bilgisine sahip olmayız diyor. O halde logos'un başka bir anlamına bakmak gerekiyor, bu da bir nesnenin diğer nesnelere olan farklılığını belirtmedir. Örneğin, güneş gök nesnelere en parlak olanıdır. Sokrates'in burnu şöyledir gibi...

Logos'un bu anlamı da bizi bilgiye götürmez, bu farklılığı belirtme ile yaptığımız tanım bizi doğru sanıdan öteye götürmez. Nitekim aynı farklılığa başka bir varlıkta da rastlayabiliriz. Başka birinin burnu Sokrates'in burnuna, başka bir nesne, gökte güneş'e benzeyebilir. Aslında güneş örneği, teklifi olan bir örnektir. Başka bir nesne ile karşılaştırılması söz konusu değildir. O halde logos'un bu son anlamı da işimize yaramıyor ve dialog olumsuz yönden bitiyor. Bana göre dialog olumsuz bitmiyor. Aslında Platon nesnelere bilgisinin (episteme) olamayacağını, ama onların doğru sanı ile bilinebileceğini dolaylı yoldan belirtmek istiyor. Yani bizim dış dünya bilgimiz doğru sanıyı geçmemektedir. Bu bir bakıma doğru olabilir. Nesnelere özgü mutlak bir bilgi türü aramanın belki de olasılığı yoktur. Klasik görüşü simgeliyen Cornford, Taylor gibi dilozofların da haklı tarafları yok değil. Bu görüşe göre Platon logos'un, Menon'da Pheadon'da kullandığı anlamına Theaetetus'a getirmemiştir. Bunun nedeni de İdeler Theorisinin Theaetetus'un dışında bırakılmış olmasıdır. Bu böyle olunca Theaetetus'un bir çok sorunları çözülememiştir. Bu görüş her ne kadar sempatik görülüyorsa da, yukarıda belirttiğim gibi ben bu görüşe katılmıyorum.

Theaetetus'dan sonra Platon'un açık olarak epistemeyi tartıştığı yer Philebas (61 d-e), Yedinci Mektup (seventh Letter 342) dür. Yedinci Mektup'ta episteme fenomenlerin bilgisi değil, fakat gerçeklerin yani idelerin bilgisidir. Son olarak Ross'a göre (Platon's Theory of ideas)

Platon'un Akademi'de "iyi" üzerinde verdiği bir konferansı vardır. Fakat burada matematiksel nesnelere üzerinde konuşmuştur. Bu konferanstan Aristoteles'in anladığı Şey (Ross'a göre) ideler ideal sayılardır. Eğer bu böyle ise epistemenin nesnelere düşüncemizde var olan soyut sayılardır. Kanunlar (laws) adlı dialogda (875 c-d) episteme kanun ve gelenek olarak bir Şeyin z (logosu) anlamında kullanılmıştır. Bu aynı zamanda birbirine benzeyen bir çok nesneden bir idea oluşturma anlamına da gelmektedir. Fakat bu son dialoglardan episteme için kesin bir sonuç çıkaramayız. Çünkü bunlar epistemeyi düzenli bir biçimde eleştiren dialoglar değildir.